

Toespraak Jan van Kooten

Ravensbrück Herdenking

Amsterdam, 22 april 2018

Dames en heren wat bijzonder om hier midden op het Museumplein u te mogen toespreken in het bijzonder de overlevenden van Ravensbrück. Een monument zo midden in de samenleving, zo hoort het ook.

Onder de kop **Het Martelkamp Ravensbrück**,

verscheen op 29 juli 1944, dus bijna een jaar voor de bevrijding, een artikel in het illegale verzetsblad Vrij Nederland.

Ik wil hier graag een stukje uit voorlezen:

Onder de vele concentratiekampen, die door de Duitsers, in eigen land en de bezette landen zijn opgericht, neemt het kamp te Ravensbrück een bijzondere plaats in. Het is n.l. uitsluitend bestemd voor vrouwen. Ongeveer 18.000 vrouwen zijn er momenteel in samengedreven en voortdurend worden er nieuwe slachtoffers uit alle landen van Europa heengebracht. Een vrouwenkamp. Wie zou menen dat daar de toestanden en de behandeling iets menselijker zou zijn dan in mannenkampen het geval is, vergist zich. Wel kan de nazipropaganda roerend en vleiend over de vrouw als hoedster van het gezin spreken, maar daar vertoont zich het nazidom in alle afzichtelijkheid en gruwelijkheid. Uit volstrekt betrouwbare inlichtingen vernemen wij dat de toestanden hemeltergend zijn. De gevangen vrouwen zijn er zeer slecht gekleed, kousen en mantels ontbreken geheel, zowel 's zomers als 's winters.

De behandeling van zieken is onmenselijk.

Vrouwen met besmettelijke ziekten liggen op en onder elkaar in kleine liedjes, waarin vaak, door gebrek aan ruimte, bovendien nog twee vrouwen moeten slapen. Tyfus, difterie, roodvonk en angina ingewand-stoornissen e.d. maken dagelijks slachtoffers terwijl het aantal krankzinnigen op meer dan 100 wordt geschat.

Deze gemartelde, ondervoede vrouwen moeten niet alleen dagelijks arbeid verrichten, die ver boven haar krachten gaat, ze hebben voorts nog te lijden onder de bijzondere zorgen van de zogenaamde „Schutzhaftlagerführerinnen" en „Oberaufseherinnen", die een maal per week een „slagdag" organiseren, waarvoor zij een aantal beroepsmisdadigers gecharterd hebben. Elke gevangene die in die week een klein vergrijp heeft gepleegd, krijgt meestal 25 slagen, die veelal den dood ten gevolge hebben. Raakt men bewusteloos, dan wordt het slaan gestaakt tot men bijkomt en dan begint het geransel opnieuw. Wie het overleeft is daarna in den meest letterlijke zin „zoo blauw als een druif".

De exacte oplage van dit nummer en heb ik niet kunnen achterhalen, maar het waren er hooguit een paar 1000. Het was een totaal andere tijd: geen (vrije) radio, televisie bestond nog niet, dat duurde nog tot oktober 1952, om over internet en social media maar te zwijgen.

Met andere woorden wat men wel en wat men niet wist in die tijd is lastig te bepalen.

Het doet me trouwens denken aan een bezoek aan Bergen Belsen met Ted Musaph, een kampoverlevende. Toen we daar samen door het kamp liepen ging haar mobile telefoon. Ze zei 'had ik toen maar zo'n ding gehad.... Dan kon ik tenminste zeggen in welke hel ik was'.

Ravensbrück staat voor alles wat een kamp tot een concentratiekamp maakt. Er werden medische experimenten uitgevoerd, er werd gemarteld, de vervolging van Joden ging zelfs door in het Kamp, want ook het Kamp moest 'Judenfrei' zijn. Er vonden vergassingen plaats en natuurlijk was er een gebrek aan alles: voedsel, kleding, medicijnen. Nu weten we ook dat er ongeveer 132.000 vrouwen en 20.000 mannen in Ravensbrück gevangen werden gehouden.

Dit jaar is het Jaar van Verzet. In oorlogsmusea, op scholen en bij herdenkingen wordt in het bijzonder stil gestaan bij de rol en het belang van het verzet. Daarom ben ik ook zo vereerd om hier te mogen spreken. Want van de ongeveer 1000 Nederlandse vrouwen die in Ravensbrück gevangen zaten, hadden de meesten verzet gepleegd. Ze hadden Joden geholpen met het vinden van schuilplaatsen, wapens getransporteerd voor het verzet, Amerikaanse en Engelse piloten die waren neergeschoten helpen te ontkomen, verzetskranten rondgebracht, persoonsbewijzen vervalst enz.

Maar verzet heeft voor mij een veel bredere betekenis.

Het kleine verzet tegen de bezetter, wat misschien minder tot de verbeelding sprak, maar net zo belangrijk was. Zoals: minder hard werken dan men moest of de productie saboteren. Iemand een tip geven net even een ander rondje te lopen, of een jongetje uit de klas toch maar even mee naar huis nemen omdat er een razzia gaande was. Het weinig voedsel delen met anderen, kortom de honderden kleine vormen van verzet waar vooral vrouwen een groot aandeel in hadden.

En hoe ziet verzet er uit in deze tijd?

Voor mij zit dat ook in de meer kleine dingen. Je verzetten

tegen die als maar opgelegde druk om te kiezen:

ben je voor of tegen vrouwen die een hoofddoek dragen,

ben je voor of tegen het opnemen van Syrische vluchtelingen,

ben je voor of tegen de vrijheid van meningsuiting als die er op neer komt dat het een vrijbrief is om mensen te straffeloos te kunnen beledigen.

Ik verzet me tegen die permanent polarisatie tussen wij en zij, tegen mensen indelen in categorieën. Het splijt onze samenleving naar

huidskleur, afkomst, geloof, seksuele voorkeur of andere kenmerken.

En deze polarisatie doet zich niet alleen voor tussen mensen maar ook tussen landen. Die behoefte om weer 'onzelf te zijn' binnen Europa.

Je weer willen terugtrekken achter de dijken of op je eigen eiland.

Nu het ijzeren gordijn is verdwenen zie ik in andere landen hekken en muren gebouwd worden.

Ik verzet me tegen het idee dat verscheidenheid en pluriformiteit slecht zijn voor onze nationale identiteit.

Ik verzet me tegen het idee dat verschillen in waarden en normen en diversiteit onze democratische rechtstaat bedreigen.

Nederland heeft zich door de eeuwen heen altijd bewezen als een tolerant land van vrijdenkers.

We zijn altijd in staat geweest nieuwe groepen te laten integreren.

Dat ging en dat gaat nooit zonder debat en wrijving.

Maar wel in vertrouwen dat we er samen wel uitkomen.

Korter dan de te vroeg overleden burgermeester Van der Laan

kan ik het niet zeggen: Zorg goed voor onze stad en voor elkaar.

Dames en heren, twee weken geleden was ik bij de laatste Buchenwald herdenking. In augustus 2016 sprak ik bij de laatste bijeenkomst van de Dag van Verzet. De tijd gaat door, de mensen van het eerste uur,

die de oorlog zelf aan den lijve hebben ondervonden worden steeds minder in aantal. Maar hun verhalen gaan door.

Het verzet zal tot in lengte der dagen als voorbeeld dienen om op te staan tegen oorlog en verdrukking en om op te komen voor de waardigheid van mensen.

Ik begon met een verhaal over Ravensbrück.

Ik sluit af met een gedicht uit Ravensbrück van Sonja Prins.

Uit haar boekje: Voor de Verzetsvrouwen die stierven in Ravensbrück.

Vrijheid

Wat blijf jij ver van ons, jij goud bemaalde! vrijheid

Wat blijf jij ver - een smalle witte streep aan grauwe zeeën de einder langs,

Boven ons hoofd de wijde witte vlucht van meeuwen

Wij op een schip dat thuiskomt ons hart vol blijheid

Al heb je ons ook pijn gedaan zo vele malen als jij voorbijtrok

en ons 's nachts je gouden veren toonde

wij weten toch dat wij jou eens verenigd zullen binnenhalen

Wat is meer waard dan dat?

Vreugde gezamenlijk zal deze tijd bekronen